

ԿՐԾՆԱԳԱՏՄԱԿԱՆ

ՔՐԻՍՏՈՆԵՈՒԹԻՒՆԸ

ԳԵՐԻՆԵՐՈՒ ԿՐԾՆՔ ՍԸ ԶԷ

Ի՞նչ է քրիստոնէական կրօնի արժէքը, մարդկային կամքի և կորովի մշակման տեսակէտէն դիտուած: Ոմանք այն կարծիքն ունին թէ քրիստոնէութիւնը թոյլ կրօնք մըն է, և կամքէ ու կորովէ, ջիղէ ու անհականութենէ զուրկ երկոտանի ոչխարներու հօտ մը միայն կը սնուցանէ: Այդ ըմբռնումէն մեկնելով անոնք կը վարդապետեն թէ Հայ ազգին զլիսուն եկած ահաւոր և անվերջ փորձանքներուն պատճառն է քրիստոնէական կրօնը: Այսքան ծանր հաւաստում մը կուրաբար ընդունելէ առաջ պարտաւոր ենք քննել իրականութիւնները ինչ լոյսի մը ճառագայթներուն տակ:

Ի՞նչ եղած են Հայերը իբրեւ ոյժ քրիստոնէութենէն առաջ: Վեց դարերու պատմական շրջան մը մեր առջև կը դնէ օտար լուծերու յաջորդութիւն մը — Մար, Պարսիկ, Մակեդոնական, Սելեւկեան — մինչև որ Արտաշէս մը կու գայ ազատութեան գրօշը բարձրացնելու, որ սակայն կը խոնարհի Սելեւկեան հարուածին տակ: Եւ ի վերջոյ Տրգրան մը կը փայլի, այն ալ, աւագ, կը նսեմանայ հռովմէական արծիւներու ստուերին ներքև: Իսկ Տրգրանի յաջորդները կը տատանին շարունակ հռովմէական ու պարթևական ծովերու յարածուփ ալիքներուն վրայ:

Քրիստոնէական առաջին երեք դարերուն մեր հեթանոս արքաներէն ամենէն զօրաւորներն իսկ նոյն հոսանքներուն գերին, և հզօրն Տրգատ անգամ իր գահը կը պարտի հռովմէական լէգէոններուն և թելադրութեան: Այս է եղած իրողութիւնը նախ քան մեր արքայական տան, իշխաններուն և ժողովուրդին միահամուռ քրիստոնեայ դառնալը: Իրողութիւն մը՝ որ այնքան ալ շողշողուն չէ, ինչպէս կը ճգնին ցոյց տալ քրիստոնէութիւնը պախարակող ճամարտակները:

Այժմ տեսնենք թէ ինչ փոփոխութիւն

յառաջացուց նոր կրօնքը մեր ոյժին աճման կամ նուազման տեսակէտով: Մեծն Տրգատի յաջորդները ընդհանրապէս եղան միջակ կամ տկար թագաւորներ, զինուորական տեսակէտով. դիւանագիտական յաջողակութեան տուրքէն ալ զուրկ էին գրեթէ: Այնպէս որ Հայաստան հետզհետէ տկարացաւ, մասնաւորաբար Սասանեաններու թշնամութեանց երեսէն, իսկ Բիւզանդիոն չկրցաւ ցոյց տալ հարկ եղած կորովը և ոյժը, հայկական թագաւորութեան տեականացումը ապահովելու համար: Ընդհակառակը յաճախ սակարկութեան մտաւ Պարսից հետ ի վնաս Հայաստանի:

Արշակունեաց գահը մեծ թշնամի մը ունէր յանձին Սասանեաններու, ստույգ է, բայց այդ թշնամութիւնը որչափ կրօնական նոյնչափ և տոհմային պատճառներէ կը բխէր: Սասանեանները, Պարսից գահէն Պարթևները նետելէ յետոյ, վերջիններուն կողմէ ըլլալիք ուէր ոտնձգութեան առաջին առնելու համար, որոշած էին Հայոց գահէն ալ հեռացնել զանոնք: Եւ ի վերջոյ յաջողեցան այդ նպատակին մէջ: Արշակունեաց թագաւորութեան կործանումը հետեանքն էր բազմապիսի պատճառներու. զոր օր. նախարարական մրցակցութիւններ և կիրքեր, արքայական անընդունակութիւն, արտաքին բիւզանդական օժանդակութեան չքացում և մանաւանդ պարսկական դաւեր ու ճնշումներ, և այլն:

Թագաւորութեան բարձումէն յետոյ հայ կեանքը կը շարունակէր իր ընթացքը, հետզհետէ աւելի տոգորուելով քրիստոնէական ոգիով, առանց կորսնցնելու իր մարտական քաջութիւնը և եռանդը. ապացոյց՝ Վարդանանց պատերազմը, զոր կը տարփողենք իբրեւ մին մեր զինուորական վսեմ խիզախութիւններէն: Կ'արժէ դիտել տալ որ այդ կռիւին ողնայարը կազմող Վարդան, խորապէս քրիստոնեայ անձ մըն էր:

Յաջորդող չորս դարերը արիւնոտ էջեր աւելցուցին մեր պատմութեան վրայ: Արեւելեան, արեւմտեան և մանաւանդ հարաւային կողմերէն ծաւալող աշխարհակալ բանակներ յաջորդաբար ոտնակոխ ըրին անբախտ Հայաստանը: Ժողովուրդը ի վիճակի չէր բաժան բաժան ոյժերով յաջողապէս

գլխավորելու այդպիսի հզոր արշավանքներու. ուստի կամայ ակամայ վիզը ծռեց օտար լուծերու տակ, սպասելով նպաստաւոր հանգամանքներու՝ ողջունելու համար իր ըղձալի ազատութեան արշաւոյսը:

Հայկական նոր թագաւորութեանց — Բագրատունի, Արծրունի, Ռուբինեան — հետզհետէ հաստատումը կը ցուցնէ որ քրիստոնէութիւնը չէր մահացուցած մեր ցեղին մարտական ընդունակութիւնները: Ռուբինեան թագաւորներ, մասնաւորաբար՝ ունեցան անկախութեան այնպիսի աստիճան մը որմէ զուրկ մնացած էին Արշակունի թագաւորներ: Հայկական զէնքերը, ընդդէմ ոչ քրիստոնէից, արձանագրեցին այնպիսի յաջողութիւններ, որոնք կը բաւեն լիովին՝ կարկեցնելու քրիստոնէութիւնը իբրեւ թոյլ ու մեղկ պախարակող անդուռներուն:

Թողունք ազգային պատմութիւնը եւ ձեռք առնենք օտար ազդերունը, և պիտի տեսնենք պարզապէս չարաններ ապացոյցներու, որոնք կ'աղաղակեն թէ քրիստոնէական կրօնքը իր հետեորդները չի թուլցնէր, և չի զրկեր հերոսական եռանդէ: Զանց կ'ընենք այդ անհամար փաստերը և կը բաւականանանք միայն մատնանշելով որ այսօր աշխարհի մեծագոյն պետութիւններէն շատերը քրիստոնեայ պետութիւններ են, և մէկ քանին մեծագոյն աշխարհակալներ, որոնց զրօշին տակ կը բարգաւաճին ոչ քրիստոնեայ միլիոնաւոր զանդուածներ: Այս միայն կը բաւէր ցոյց տալու թէ քրիստոնէութիւնը հեռու է պարտուողական ոգիի գայեակ հանդիսանալու տխուր պաշտօնէն, ինչպէս կը մեղադրեն զայն յանրաւր՝ իր սղէտ եւ չարամիտ թշնամիները:

Ն. Վ. ՊՈՂԱՐԵԱՆ

ՅԱԿՈԲՈՍՆԵՐԸ ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Նախնական եկեղեցւոյ անձերուն մէջ, Յակոբոսները զիւրաւ տեղի տուած են չփոթութեան:

Միայն երկու Յակոբոսներ կան արդեօք մեր Փրկչին շրջանակին մէջ, թէ երեք: Անտարակոյս, նոր հարց մը չէ այս, քանի որ կը վերանայ մինչև քրիստոնէութեան սկիզբը, և այս իսկ պատճառաւ իր կարեւորութիւնը միշտ արդիական և հետաքրքրական կը մնայ: Երուսաղէմ՝ հայոց Սրբոց Յակոբեանց մայրավանքին մէջ կը գտնուի Զեբեդիայի որդւոյն՝ Յակոբոս Առաքեալին Գլխաղիրը (= գլխու գերեզման), ինչպէս նաեւ Երուսաղէմի առաջին եպիսկոպոսին Առաքելական Ս. Աթոռը, թէև այս վերջնոյն գերեզմանը Յովսափատու ձորին մէջ ցոյց կը տրուի, իսկ իր քարկոծման վայրը տաճարին հարթավայրին հարաւարեւելեան անկիւնին մօտ:

Մենք մանրամասնօրէն պիտի քննենք խնդիրը, ուսումնասիրելով Նոր Կտակարանը, առանց զանց ընելու աւանդութիւնը և արտաքին հեղինակները:

ԶԵԲԵԴԻԱՅԻ ՈՐԻՒՆ՝ ԶԵԲԵԴԵԱՆ ՅԱԿՈԲՈՍ ԱՌԱՔԵԱԼԸ

Աւետարանիչները առաքելոց իրենց անուանակոչութիւններուն մէջ կը յիշեն երկու Յակոբոսներ. ասոնցմէ առաջինը Զեբեդիայի որդին Յակոբոս առաքեալն է, եղբայրը Յովհաննէս աւետարանիչի: Այս երկու հարազատ եղբայրները, բնիկ Բեթսայիդացի էին — քաղաք մը Տիբերիական ծովուն արեւմտեան ափերուն վրայ — և արհեստով ձկնորս. Յիսուս իրեն կանչեց զիրենք. «Եկայք զկնի իմ, և արարից զձեզ որսորդս մարդկան» (Մատթ. Դ. 19): Այս երկուքը Յիսուսի կողմէն կոչուեցան «Բաներեքէս», «Որդիք Որոտման» (որոտումի որդիներ):

Այս Յակոբոս Զեբեդեան Առաքեալը, իր եղբայրը Յովհաննէս, և Պետրոսը, Տիրոջ երեք սիրելագոյն առաքեալներէն էին, և Անոր հետ միասին ներկայ գտնուեցան Յայրօսի աղջկան յարութեան, Թաքոր լե-